

Realismus v divadle a Velká divadelní reforma napříč staletími

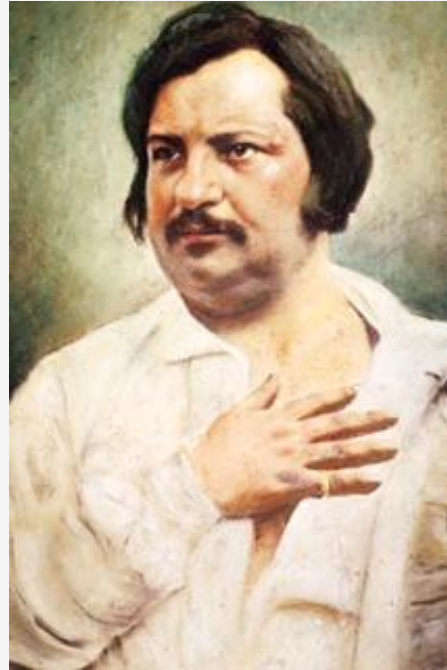
REALISMUS V DIVADLE

- Kolem roku 1850 – objektivní pozorování přírody
- Hlavní zásada realismu – umění musí pravdivě zobrazovat reálný svět

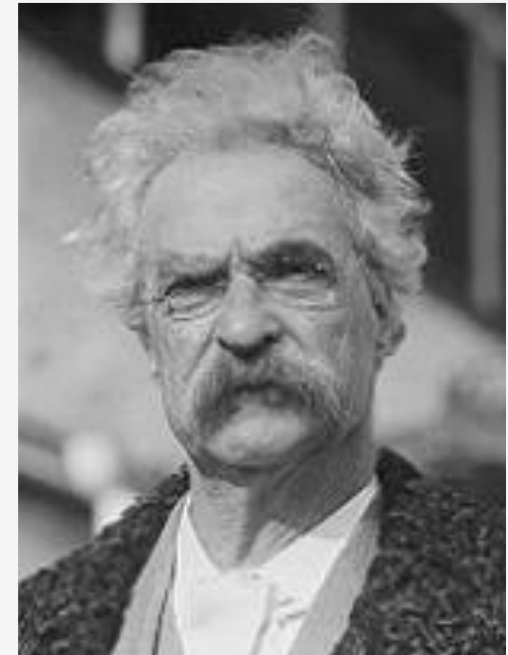

REALISMUS V DIVADLE // LITERATURA

● **Honoré de Balzac**

● **Mark Twain**

● **Božena Němcová**

REALISMUS V EVROPSKÉM DIVADLE//VÝTVARNÉ UMĚNÍ

Albrecht Dürer: Zajíc
(1502)

Aimé-Jules Dalou: Triumf Republiky

Gustave Courbet: Pohřeb v Ornans (1850)

REALISMUS V EVROPSKÉM DIVADLE

▶▶ MEININGENŠTÍ

▶▶ DIVADLO MEININGENSKÝCH

REALISMUS V EVROPSKÉM DIVADLE

Meiningen

Hlavní město

Knížecí palác

**Sachsen-
Meiningen
vévodství**

REALISMUS V EVROPSKÉM DIVADLE

- ▶ **Stálé dvorské divadlo /
Das Meininger Hoftheater**
- ▶ Neoklasicistní styl
- ▶ 600 míst k sezení
- ▶ 160 míst k stání

- ▶ Zahajovací představení:
 - ▶ opera *Fra Diavolo* (Daniel Auber)
- ▶ Činohra a opera

REALISMUS V EVROPSKÉM DIVADLE

**GEORG II. VON SACHSACHSENEN—MEININGEN (1826 –
– 1914)**

- ▶ Osobní vlastnosti a dispozice Georga II. umožňující reformu:
- ▶ Umělecké nadání (výtvarný talent, malba, **absolutní sluch...**)
- ▶ Vzdělání, čínorodý politik a kreativní umělec, láska k divadlu
- ▶ Osvícené názory politické i společenské
- ▶ Politické a finanční prostředky

REALISMUS V EVROPSKÉM DIVADLE

► Přínos a impulsy Georga II. k reformě:

vycházel z malířského dojmu a pocitu

prosazoval důsledně malířský historismus na scéně:

► **Scénografie a rekvizity**

► Uvádění děl v originální textové podobě

(bez úprav a oprav...)

REALISMUS V EVROPSKÉM DIVADLE

- ▶ Charakteristické prvky reformy (**Meiningenské principy**)
- ▶ Pokud možno absolutní historická věrnost ve

všech složkách inscenace („*Gesamtkunstwerk*“ – „*souborné umělecké dílo*“)

- Autenticita textu
- Detailní návrh kostýmů a dekorace
- Postupné nahrazování malovaných kulis plastickými dekoracemi
- Asymetrická scénografie
- Kvalitní herecký soubor proti divadlu hvězd
- Herec: hlavní role / vedlejší role / statista
- Režie davu: detailně promyšlená režie masových scén, do té doby nevídané
- 1874 – první hostování v Berlíně, obrovský úspěch
- Po roce 1890 působení jen v Meiningenu

Realismus v evropském divadle

Požár divadla v r. 1908

Současná podoba divadla (postaveno po požáru, otevřeno 1909)

<https://www.staatstheater-meiningen.de/premieren/2023-24.html>

REALISMUS V RUSKÉM DIVADLE

MCHAT 1 (1898)

- ▶ Konstantin Sergejevič Stanislavskij + Němrovič Dančenko
- ▶ Plně profesionální, soustředí se na inscenace, ne na hry
- ▶ Dvorním dramatikem byl A. P. Čechov - MCHAT 1 – uvede *Racka* – který dříve propadl
- ▶ První moderní ansámblové divadlo
- ▶ Po roce 1906 pravidelná turné po Evropě

REALISMUS V RUSKÉM DIVADLE

STANISLAVSKÉHO METODA HERECTVÍ

- ▶ Herectví – prožívání
- ▶ Od podvědomého k vědomému
- ▶ Odklon od manýr a přehrávání
- ▶ JERZY GROTOWSKI – odpověď Stanislavskému

REALISMUS - DRAMATIKOVÉ

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV (1860 –1904)

- ▶ Tragikomika
- ▶ Pluralita pohledů
- ▶ Zdánlivá bezdějovost
- ▶ Důležité se děje za scénou

Dílo:

- ▶ *Racek, Ivanov, Platonov, Višňový sad, Tři sestry, Strýček Váňa*

REALISMUS - DRAMATIKOVÉ

HENRIK IBSEN (1828–1906)

- ▶ **Moderní dramatik**
- ▶ **Skepse k člověku a jeho slabostem**
- ▶ **Hry na principu odhalování minulosti**
- ▶ **Společenský rozměr tvorby**

Hry:

- ▶ ***Nepřítel lidu, Peer Gynt, Heda Gablerová***

REALISMUS - DRAMATIKOVÉ

AUGUST STRINDBERG (1849 –1912)

- ▶ Od realistických her (*Slečna Julie*) k „hrám snů“ (*Do Damašku, Hra snů*)

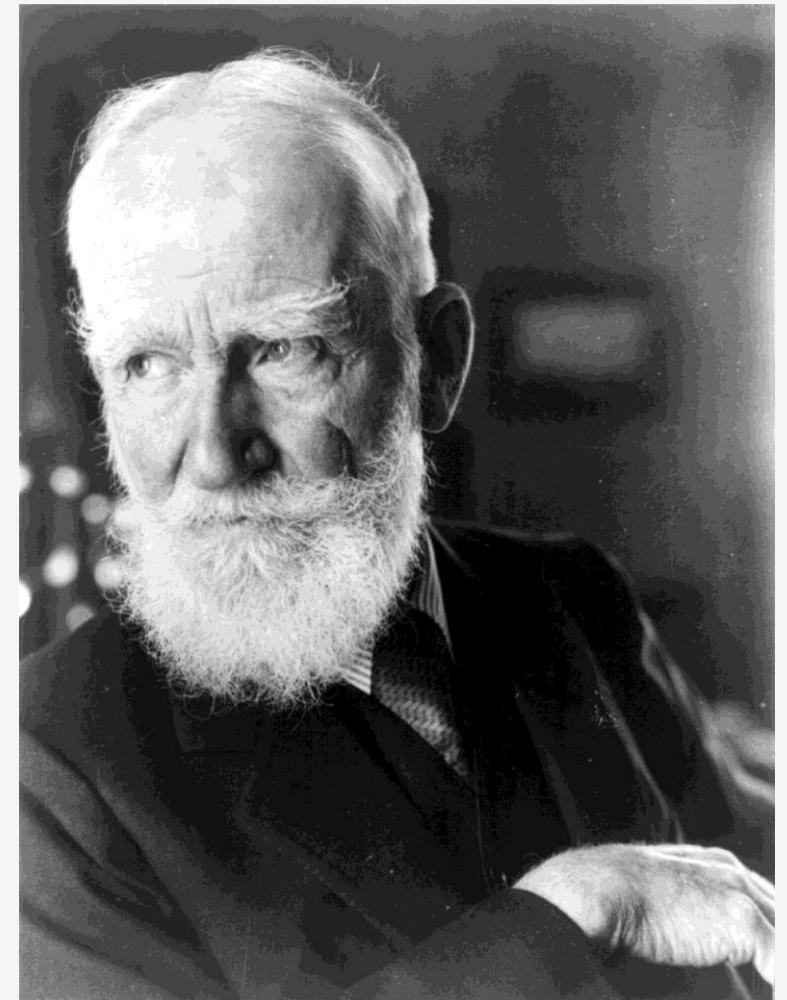
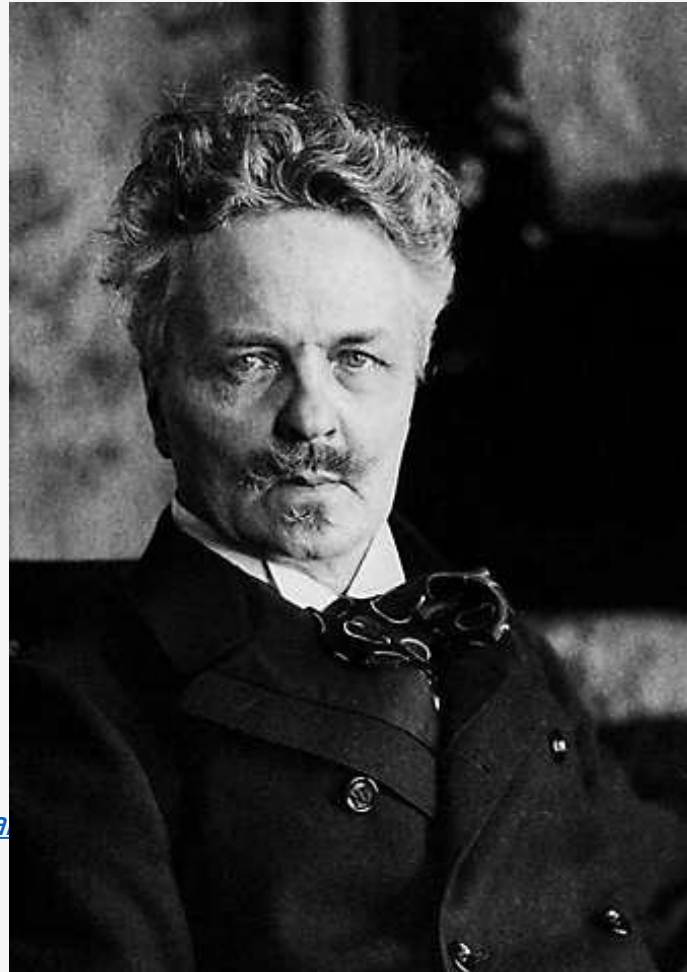
GEORG BERNARD SHAW (1856 –1950)

- ▶ Záliba v paradoxech
- ▶ Nobelova cena za literaturu

Dílo

- *Hry utěšené a neutěšené, Pygmalion*

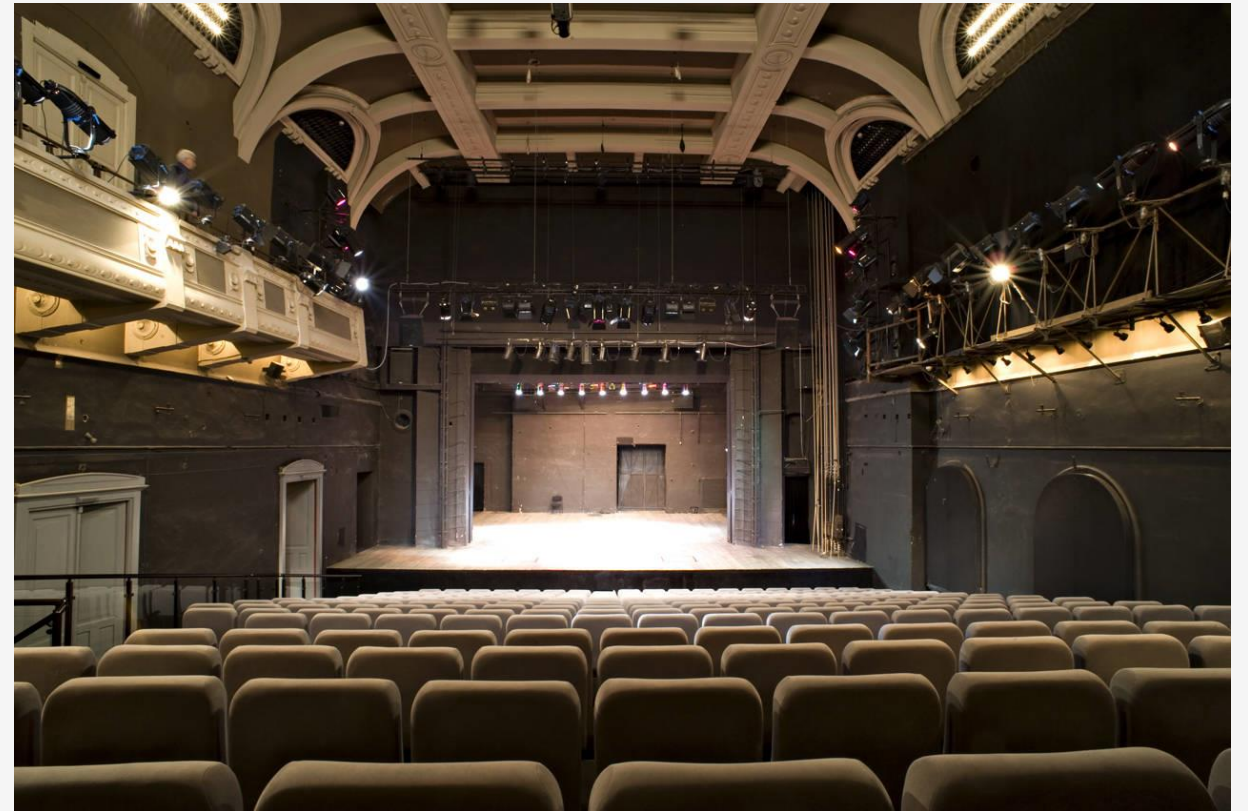
https://www.youtube.com/watch?v=be5AhZ0vDn8&ab_cha
[TEATRLUDOWY](#)

REALISMUS V POLSKU

- ▶ Realistické tendence se v polském divadle začal projevovat od 40. let 20. století
- ▶ V polském divadle se realistické tendence udržely do roku 1863, často v úzkém propojení s pozitivismem
- ▶ Jedním z nejdůležitějších stop, které realismus zanechal v polském divadle, byla *krakovská škola*.

<https://stary.pl/pl/>

KRAKOVSKÁ ŠKOLA

- ▶ 1865–1893
- ▶ Stary Teatr im. Heleny Modrzejewskiej Krakov
- ▶ Herecký styl, projev
- ▶ Hlavní tvůrce : **STANISŁAW KOŹMIAN** (ředitel Starého Teatru)
- ▶ Odtud synonymum: *Koźmianowska škola*
- ▶ vliv: herečka **ANTONÍNA HOFFMANNOVÁ** a režisér a herec **JÓZEF RYCHTER**
- ▶ **Hlavní idea: umírněnost, přirozenost, upřímnost a jednoduchost**
- ▶ **Koźmian o metodě herectví:**

„Mluvit na jevišti jako v salonu, milovat se na jevišti jako v dobré společnosti, a ne v přístavku, v šatně nebo na statku.“

KRAKOVSKÁ ŠKOLA

- ▶ Odlišovali se svým přístupem od Varšavské školy, která byla pokládána za vzor
- ▶ Historikové považují krakovskou školu za zakladatele moderního realistického herectví
- ▶ Herecký styl Antotíny Hoffmanové se projevoval u spousty hereček 2. poloviny 19. století

(Feliks Benda, Bolesław Leszczyński, Bolesław Ładnowski, Helena Modrzejewska, Wincenty Rapacki)

- ▶ Termín "krakovská škola" se někdy používá také jako obecné označení divadelního programu realizovaného v Krakově v letech 1865-1893.
- ▶ Cílem programu bylo obnovit krakovské divadlo po období krize, obnovit jeho společenský význam a využít ho jako důležité centrum národního života.
- ▶ K prvkům tohoto programu patřila reorganizace repertoáru podle zásad **Hilaria Meciszewského**

(dominantní role polské dramatiky a světové klasiky, zavedení železného repertoáru)

a sjednocení uměleckého tvaru představení zavedením prvních zásad moderní režie a péče o soudržnost a styl dekorací.

DRAMATICI POLSKÉHO REALISMU

JÓZEF KORZENIOWSKI (1797–1863)

- ▶ Předchůdce sociálního realismu, psychologického románu, otec pozitivistické novely,
- ▶ Iniciátor balzacovského sociálního panoramatu v polské literatuře
- ▶ Vedle Aleksandra Fredry jeden z nejvýznamnějších autorů komediálních dramat
- ▶ Stál u zrodu tzv. **charakterní komedie**
- ▶ Od 20. století upadá v zapomnění, věnoval se akademické dráze – dizertační práce *Kurz poezie*
- ▶ Profesor polské literatury na gymnáziu v Krzemieńci, po uzavření školy, vyučoval klasickou filologii v Kyjevě.
- ▶ Dílo:
 - *Dymitr i Maria* – romantická tragédie
 - *Karpaccy górale*

DRAMATICI POLSKÉHO REALISMU

MICHAŁ BAŁUCKI (1837–1901)

- ▶ Polský spisovatel, autor komedií, publicista z období pozitivismu
- ▶ Patřil do skupiny tzv. *przedburzowców* (předbouřníků) – autorů, kteří debutovali před povstáním, na přelomu pozdního romantismu a pozitivismu

Dílo:

- *Połowanie na męża* – komedie
- *Radcy pana radcy* – komedie

DRAMATICI POLSKÉHO REALISMU

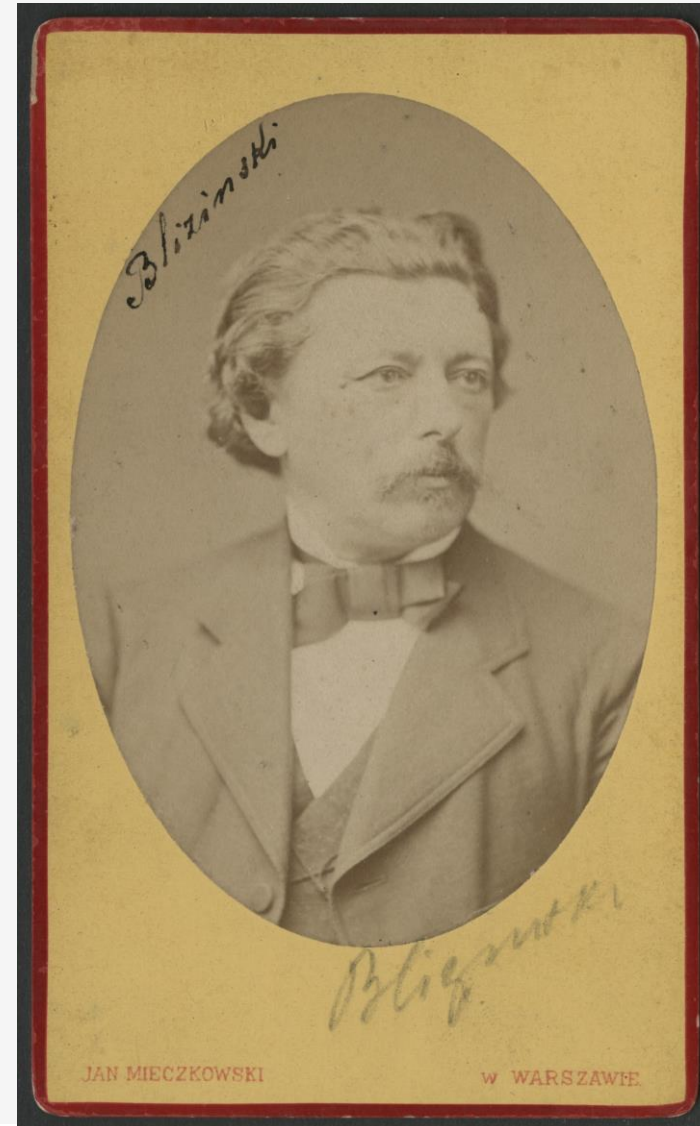
JÓZEF BLIZIŃSKI (1827–1893)

► Dramaturg, pozitivistický autor komedií

Dílo:

Imięniny - komedie, 1860

Pan Damazy – cena za nejlepší drama, 1877

DRAMATICI POLSKÉHO REALISMU

JÓZEF NARZYMSKI (1839–1872)

- ▶ Pocházel ze šlechtického rodu
- ▶ Na začátku kariéry psal o romantické poezii, kterou vyzdvihoval, cenil si tvorby Juliusze Słowackého

Dílo:

Wielki człowiek powiatowy - 1861

Niekomiczna komedia - 1863

REALISMUS DNES

- ▶ KARPACCY GÓRALE - <https://www.instytut-teatralny.pl/2022/08/23/karpaccy-gorale-romantyzm-od-czytywanie/>
- ▶ 3SIOSTRY <https://trwarszawa.pl/program/3siostry/>
- ▶ VIŠŇOVÝ SAD
<https://encyklopediateatru.pl/multimedia/3301/wisniowy-sad>
- ▶ PLATONOV <https://www.dailymotion.com/video/x2sf9iy>
- ▶ NEPŘÍTEL LIDU <https://teatrnowy.pl/spektakle/wrog-ludu/>
https://www.youtube.com/watch?v=knNLrRhIrmA&ab_channel=NarodowyStaryTeatr

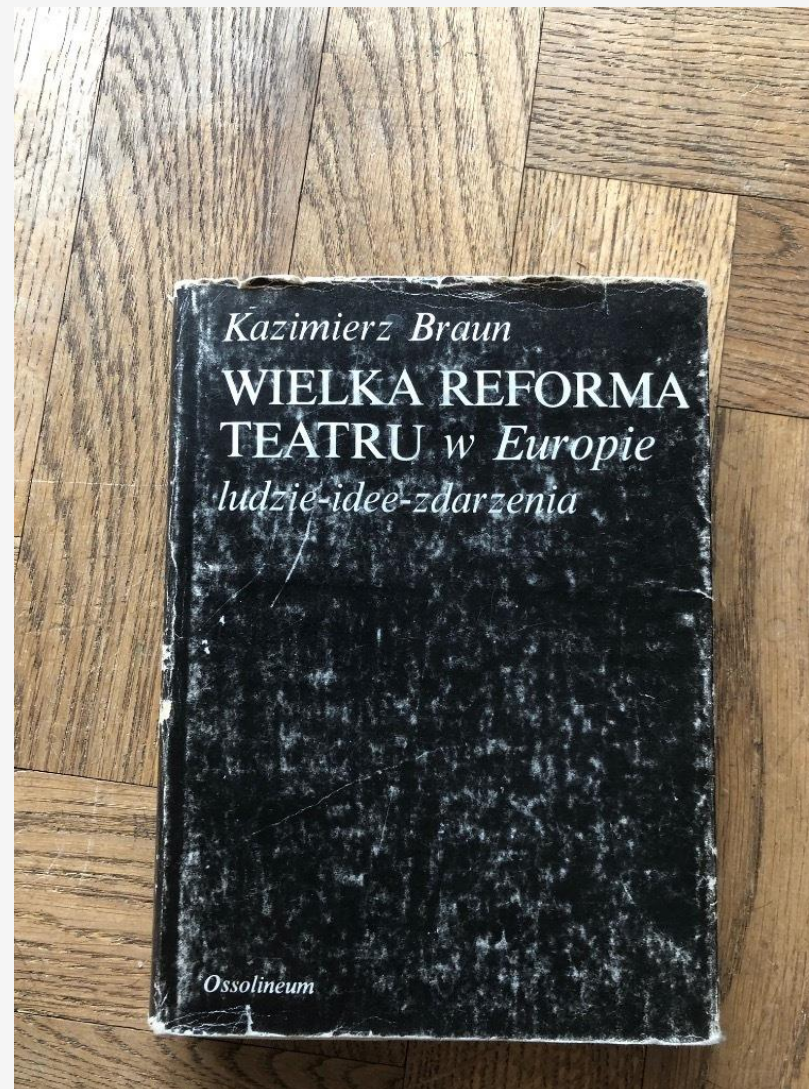
VELKÁ DIVADELNÍ REFORMA

- ▶ Konec 19. století – 30. léta 20. století
- ▶ Odvrat od realizmu, staví se proti konvencím buržoazního divadla
- ▶ K inscenování se využívaly nová jevištní technika
- ▶ Odkaz k symbolismu, expresionismu, surrealismu a avantgardním konceptům
- ▶ Termín **Velká divadelní reforma** se někdy používá jako souhrnné označení pro všechny experimentální a avantgardní směry v divadle 90. let 19. století do vypuknutí druhé světové války.

VELKÁ DIVADELNÍ REFORMA

- ▶ Pojem Velká divadelní reforma zpopularizoval Leon Schiller ve svém článku *Nový směr v divadelní vědě*, který vyšel v roce 1913 v časopise *Krytyka*
- ▶ Schiller vyzýval k reteatralizaci divadla, k návratu k jeho kořenům
- ▶ Schiller viděl úpadek tradičního divadla v důrazu na literární text a herecký projev
- ▶ Kazimierz Braun věnoval tomuto fenoménu celou knihu *Wielka reforma teatru w Europie: ludzie, idee, zdarzenia*, ta vyšla v 80. letech 20. století
- ▶ Kazimierz Braun vnímal Velkou divadelní reformu jako proces dlouhotrvající, vícefázový, různorodý, který se vepsal do mnoha zemí, rozvíjelo ji mnoho umělců, kteří praktikovali různé styly a prvky, které zasahovaly všechny prvky divadelního umění

VELKÁ DIVADELNÍ REFORMA

- ▶ Termín **Velká divadelní reforma** se prosadil hlavně v polském prostředí.
- ▶ V druhé polovině 19. století procházelo evropské divadlo krizí, byl nedostatek dramatických textů, divadla se řídila zkosnatělými pravidly herectví, které byly vytvořené na počátku století, dekorace byly schematické, diváci brali představení spíše jako společenskou událost spíše než uměleckou záležitost.
- ▶ To vedlo k hledání cesty k obnově divadelního umění
- ▶ Předchůdcem Velké divadelní reformy byl Richard Wagner, který zavedl postulát divadla jako syntézy umění hudby, obrazu, poezie a akce, která vše spojuje. V rozporu s tradiční barokní lóžovou scénou postavil v Bayreuthu divadelní budovu s amfiteatrálním hledištěm podle schématu antického divadla.

VELKÁ DIVADELNÍ REFORMA

- ▶ LUDWIG CHRONECK – spoluzakladatel Meiningenského divadla
- ▶ Divadelní teoretici Adolphe Appia a Edward Craig – prosazovali ocenění role samotné inscenace.
- ▶ Představení jako celek mělo být podřízeno vůli všestranného "divadelního umělce" sledujícího svou vizi.
- ▶ Divadelní umění se mělo stát nezávislým na realitě (odklon od realismu, autentičnost).
- ▶ Jevištní akce se stala méně důležitou než pohyb těl a předmětů v prostoru.
- ▶ Po vzoru výtvarného umění byla doceněna role osvětlení, které mělo zvýraznit barvy. Hercovo tělo v pohybu mělo určovat čas a divadelní prostor. Divadlo přestalo být vyprávěním příběhů, stalo se strukturou

VELKÁ DIVADELNÍ REFORMA

► Místo zaujaly koncepce Antoina Artauda – Divadlo krutosti a Stanisława Ignacy Witkiewicze – Teorie čisté formy – koncepce doceněny po 2. světové válce

Velká divadelní reforma a divadla			
Rok založení	Místo	Název divadla	Představitel
1886	Paříž	Théâtre Libre	André Antoine
1889	Berlín	Die Freie Bühne	Otto Brahm
1890	Paříž	Théâtre Mixte (poté Théâtre Art)	Paul Fort (od 1893 převzal Lugné-Poe)
1891	Londýn	Independent Theatre	Jacob Grein
1898	Moskva	MCHAT (Moskevské umělecké divadlo)	Konstantin Sergejevič Stainislavskij, Vladimír Ivanovič Němirovič Dančenko
1901	Atény	Nea Skioni (Nová scéna)	Constantin Christomatos
1905	Moskva	Divadlo-Studio, které vzniklo jako vedlejší pobočka MCHATu	Vsevolod Mejerchold

SEZNAM LITERATURY

AUERBACH, Erich: *Mimesis. Rzeczywistość przedstawiona w literaturze Zachodu*, przeł. Zbigniew Żabicki, t. 1-2, Warszawa, 1968.

BOROWSKI, Mateusz: *W poszukiwaniu realności. Przemiany formy dramatycznej końca XX wieku a nowe mimesis*. Kraków, 2006.

BRAUN, Kazimierz. *Wielka reforma teatru w Europie : ludzie - idee - zdarzenia* . Wrocław [i in: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1984.

GOT, Jerzy. *Antonina Hoffmann i teatr krakowski jej czasów*. Kraków, 1965.

GOT, Jerzy. Szkoła krakowska, [w:] *Sto lat Starego Teatru w Krakowie*. Kraków, 1965.

KOSIŃSKI, Dariusz. Krakowska szkoła gry skoncentrowanej, [w:] tegoż: *Dramaturgia praktyczna. Polska sztuka aktorska XIX wieku w piśmiennictwie teatralnym swej epoki*. Kraków, 2005.

KOŹMIAN, Stanisław. *Teatr*, opracował Jerzy Got. Kraków ,1959.

MICHALIK, Jan. Aktorska «szkoła krakowska» – «szkoła warszawska». *Nowe perspektywy, „Pamiętnik Teatralny”*, 1999.

MICHALIK, Jan. *Dzieje teatru w Krakowie w latach 1865–1893*. Kraków: Instytucja artystyczna, 2004.

MICHALIK, Jan. Szkoła krakowska (przypomnienia, zbliżenia, zdziwienia), [w:] *Krakowska szkoła teatralna. 50 lat PWST im. Ludwika Solskiego*, red. Jacek Popiel, cz. 2, Kraków, 1997.

BOROWSKI, Mateusz; SUGIERA, Małgorzata, ed. *Oblicza realizmu*. Kraków, 2007.